

Δήμος Καβάλας

LABEX RESMED Laboratoire
d'excellence Religions
et sociétés dans le monde
méditerranéen

CENTRE D'ETUDES EN SCIENCES
SOCIALES DU RELIGIEUX

CONSULAT GENERAL de FRANCE
A THESSALONIQUE

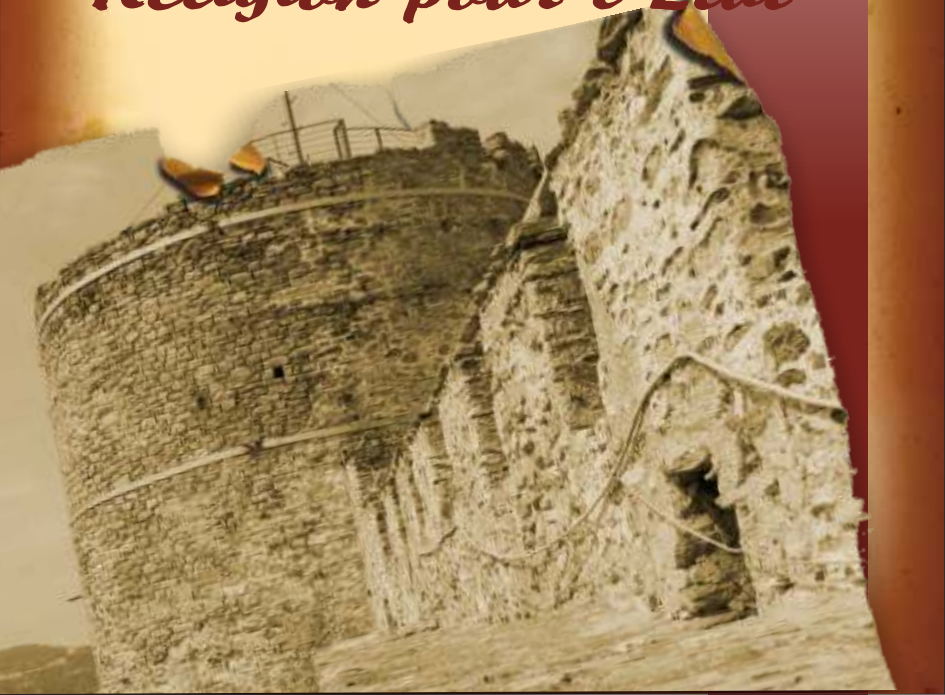
INSTITUT FRANÇAIS
de THESSALONIQUE

Ζ' ΘΕΡΙΝΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΒΑΛΑ 3 - 10 ΙΟΥΛΙΟΥ 2016

7ème UNIVERSITE D'ETE
KAVALA 3 - 10 JUILLET 2016

**ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ,
ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ**
*Religion d'Etat,
Religion pour l'Etat*

Η μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης επέφερε σημαντικές δυσκολίες στα πανεπιστημιακά ιδρύματα όσον αφορά τον τρόπο παροχής της διδασκαλίας τόσο στη βασική εκπαίδευση όσο και στην εξειδίκευση. Πλέον οι ευρωπαϊκές χώρες, στην πλειονότητά τους, έχουν επιλέξει το δρόμο τον λεγόμενο «των συμφωνιών της Μπολώνιας», που προβλέπει τρία (κάποιες φορές τέσσερα) έτη προπαρασκευαστικών σπουδών (licence, laurea, πτυχίο κ.λ.π.), δύο έτη μεταπτυχιακών σπουδών (master, laurea specialistica, μεταπτυχιακό κ.λ.π.) και τρία έτη διδακτορικών σπουδών. Για να επιτευχθεί με τον καλύτερο τρόπο η επιμόρφωση των φοιτητών του δεύτερου και τρίτου βαθμού, αναπτύχθηκε ο θεσμός των θερινών Πανεπιστημίων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σε ό,τι αφορά τις βυζαντινές σπουδές, η κατάσταση είναι χαρακτηριστικά ιδιόρρυθμη: σε γενικές γραμμές, δεν υπάρχει εξειδικευμένη διδαχή για τέτοιου είδους σπουδές και οι φοιτητές συχνά παρακολουθούν ειδικά μαθήματα στα πλαίσια της κλασικής φιλολογίας, της ιστορίας της τέχνης, ή της ιστορίας. Για να επιλυθεί αυτή η κατάσταση, δημιουργήθηκε το 2009 ένα θερινό Πανεπιστήμιο – για πρώτη φορά στον τομέα αυτόν – από τη Σχολή Ανώτατων Σπουδών στις Κοινωνικές Επιστήμες του Παρισιού με τη συνεργασία ελληνικών Αρχών και θεσμικών φορέων. Έτσι οργανώθηκαν έξι Θερινά Πανεπιστήμια, στη Δράμα το 2009 («Το βυζαντινό έγγραφο») και το 2010 («Το βυζαντινό παλάτι»), στις Σέρρες το 2011 (Το βυζαντινό μοναστήρι»), στη Θεσσαλονίκη το 2012 («Εργαλεία στο Βυζάντιο, εργαλεία για το Βυζάντιο»), το 2013 («Κοινότητες και ομάδες στο Βυζάντιο») και το 2014 («Άγιοι και αμαρτωλοί στο Βυζάντιο»), με στόχο την παροχή – σε φοιτητές απ' όλο τον κόσμο μιας επιμόρφωσης σε όλους τους κλάδους της βυζαντινολογίας (ιστορία, λογοτεχνία, ιστορία της Τέχνης, αρχαιολογία, δίκαιο, παλαιογραφία, σφραγιδολογία, νομισματική κ.λ.π.).

Η επιτυχία της πρωτοβουλίας ήταν τεράστια : σ' αυτά τα θερινά Πανεπιστήμια συμμετείχαν φοιτητές από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, καθιστώντας έτσι την πρωτοβουλία αυτή σημείο αναφοράς στην επιμόρφωσή τους και γεγονός έντονης αναμονής εκ μέρους τους. Συχνά απευθύνθηκαν στους οργανωτικούς φορείς για να ζητήσουν τη συνέχιση της πρωτοβουλίας. Είναι πλέον βέβαιο, ότι η

πλειονότητα των μελλοντικών βυζαντινολόγων θα έχει περάσει από αυτό το θερινό Πανεπιστήμιο, που αποτέλεσε ιδιαίτερο σταθμό στην επιμόρφωσή τους.

Το 2016 μετά από παύση ενός έτους, χάρη στην υποστήριξη του LabexResmed, του Césor (Κέντρου κοινωνικών σπουδών στη θρησκείολογία) και του Γενικού Προξενείου της Γαλλίας στη Θεσσαλονίκη, η πόλη της Καβάλας οργανώνει το 7^ο θερινό Πανεπιστήμιο Βυζαντινών Σπουδών με θέμα «Θρησκεία του Κράτους, θρησκεία για το Κράτος». Σε μία Αυτοκρατορία, όπου η θρησκεία διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση της αυτοκρατορικής ιδεολογίας και αποτελεί στοιχείο κοινωνικής συνοχής, γάλλοι, έλληνες, άγγλοι, ισπανοί και αμερικανοί ειδικοί θα παρουσιάσουν τις διάφορες πτυχές της θεμελιώδους επιρροής της θρησκείας στη ζωή της βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Πάολο Οντορίκο

Διευθυντής Σπουδών
Σχολή Ανώτατων Σπουδών
στις Κοινωνικές Επιστήμες
Παρίσι

La réforme de l'enseignement supérieur comporte des contraintes pour les établissements universitaires en ce qui concerne la façon de fournir un enseignement à la fois formateur et de spécialisation. Désormais la plus part des pays européens ont choisi la voie dite «des accords de Bologne», qui prévoit trois (parfois quatre) ans d'études préliminaires (licence, laurea, ptycheio etc.), deux ans d'études intermédiaires (master, laurea specialistica, métaptychiako etc.), et trois ans de doctorat. C'est justement pour mieux former les étudiants du deuxième et troisième degrés que des Ecoles d'été sont mises en place dans toute la Communauté Européenne.

En ce qui concerne les études byzantines, la situation est très particulière: généralement il n'existe pas de filière spécialisée dans ce domaine d'études, et les étudiants suivent parfois des

spécialisations à l' intérieur des cours de philologie classique, d' histoire de l' art ou d' histoire. Pour pallier à cette situation, une Ecole d' été la première dans son genre avait été mise en place en 2009 par l' Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales de Paris avec comme partenaires des Institutions grecques. Ainsi ont été organisées six écoles d' été: à Drama en 2009 («Le document byzantin») et 2010 («Le palais byzantin», à Serrès en 2011 («Le monastère byzantin»), à Thessalonique en 2012 (« Outils à Byzance, outils pour Byzance »), en 2013 («Communautés et groupes à Byzance») et 2014 («Saints et pécheurs à Byzance»), avec pour but d' offrir à des étudiants en provenance du monde entier une formation dans toutes les disciplines afférentes à la byzantinologie (histoire, littérature, histoire de l' art, archéologie, droit, sigillographie, paléographie, codicologie, numismatique etc.).

Le succès de l' initiative a été énorme: des étudiants des quatre coins du monde ont participé à ces Ecoles d' été, qui est ainsi devenue un moment majeur de formation, très attendu par les étudiants, qui ont sollicité auprès des Institutions partenaires la poursuite de l' initiative. Désormais la majeure partie des futurs byzantinistes seront passés par cette Ecole, qui aura signifié une étape fondamentale dans leur formation.

Après une année de pause, en 2016, grâce au soutien du Labex Resmed, du César, et du Consulat général de France à Thessalonique, la Ville de Kavala organise la VIIe école d' été de Byzantinologie, dont le sujet porte sur «Religion d' Etat, religion pour l' Etat». Dans un Empire où la religion joue le rôle essentiel d' idéologie impériale et d' élément de cohésion sociale, des spécialistes français, grecs, anglais, espagnols et américains vont présenter les diverses facettes de l' impact fondamental que la religion a eu dans la vie de l' Empire byzantin.

Paolo Odorico
Directeur d'Etudes
Ecole des Hautes Etudes
En Sciences Sociales
Paris

Εξ αρχής θα ήθελα να καλωσορίσω όλους τους εκλεκτούς παρισταμένους και συμμετέχοντες στην πόλη μας. Είναι μεγάλη τιμή για την Καβάλα να φιλοξενεί το 7^ο θερινό Πανεπιστήμιο Βυζαντινών Σπουδών. Θέμα των εργασιών του θερινού πανεπιστημίου είναι: «Θρησκεία του Κράτους, Θρησκεία για το κράτος».

Έχοντας κάποιος έστω και μια επιδερμική γνώση της βυζαντινής ιστορίας και του βυζαντινού πολιτισμού είναι πολύ εύκολο να αντιληφθεί πόσο αλληλένδετα ήταν τα στοιχεία της κρατικής εξουσίας και της θρησκευτικής πίστης κατά τη διάρκεια της βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η θρησκεία- και ιδιαίτερα ο χριστιανισμός μετά το διάταγμα των Μεδιολάνων- γίνεται ο συνεκτικός δεσμός μεταξύ των κατοίκων της αχανούς αυτοκρατορίας. Με τη θρησκεία ορίζεται ολόκληρος ο βίος των βυζαντινών.

Μελετώντας κάποιος το πρόγραμμα των εργασιών του θερινού πανεπιστημίου δεν μπορεί παρά να παραδεχθεί ότι πρόκειται για ένα εξαιρετικό πρόγραμμα με διδασκαλίες που άπτονται όλης της επιστημονικής προσέγγισης του θέματος βυζάντιο και θρησκεία.

Θα μου επιτρέψετε και από αυτό το βήμα να ευχαριστήσω για την υποστήριξη το LabexResmed, το Cesor (το Κέντρο Κοινωνικών σπουδών στη Θρησκευσιολογία) και το Γενικό Προξενείο της Γαλλίας στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να οργανωθεί το 7^ο θερινό Πανεπιστήμιο.

Οι συμμετέχοντες καθηγητές, το πρόγραμμα των σπουδών και η θεματολογία τους αποτελούν ασφαλείς οδούς της επιτυχίας της διοργάνωσης. Ως Δήμαρχος της πόλης εύχομαι σε όλους τους συμμετέχοντες κάθε επιτυχία στις εργασίες του 7^{ου} θερινού Πανεπιστημίου και σας διαβεβαιώνω ότι η πόλη θα παράσχει ό,τι είναι δυνατόν για την ευόδωση των στόχων του.

Η Δήμαρχος Καβάλας

Δήμητρα Τσανάκα

Avant tout, j'aimerais souhaiter la bienvenue dans notre ville à toutes les éminentes personnalités ici présentes. C'est un grand honneur pour Kavala, d'accueillir la 7e École d'été des études byzantines, qui a pour sujet: «Religion d'État, religion pour l'état».

Nul besoin de connaître en profondeur l'histoire et la culture byzantines, pour que quelqu'un puisse très aisément comprendre à quel point sont liés et interfèrent, le pouvoir étatique et la religion, pendant toute la durée de l'Empire byzantin. La religion – et plus précisément le christianisme d'après les édits de Milan – constitue le lien de cohésion des habitants dans ce vaste empire. La religion règle la vie des Byzantins.

En lisant attentivement le programme, on ne peut qu'admettre l'excellence et la polyvalence d'enseignement, qui couvre tous les domaines de recherche sur le sujet Byzance - religion.

Permettez-moi depuis cette tribune, de remercier le LabexResmed, le Césor et le Consulat général de France à Thessalonique, pour le soutien fourni à l'organisation de la 7e Université d'été.

Les professeurs participants, le programme des séminaires ainsi que leur thématique, constituent un chemin qui mènera certainement au succès de cette organisation. Étant Maire de la ville je souhaite à tous les participants, que les travaux de cette 7e Université d'été soient couronnés de succès et je vous certifie que la ville fera tout ce qui est en son pouvoir, pour l'heureux aboutissement de ces travaux.

Le maire de Kavala

Dimitra Tsanaka

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Κυριακή 3 Ιουλίου 2016 - 20³⁰

Εναρκτήρια τελετή του Θερινού Πανεπιστημίου
Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας,
Οδός Ερυθρού Σταυρού 17

Χαιρετισμοί

Κα **Δήμητρα Τσανάκα**, Δήμαρχος Καβάλας
Κος **Christophe le Rigoleur**, Γενικός Πρόξενος Γαλλίας
Κος **Μάρκος Μπόλαρης**, αναπληρωτής Υπουργός αγροτικής
ανάπτυξης

Κα **Béatrice Caseau**, Διευθύντρια του Labex Rasmed
Κος **Paolo Odorico**, Διευθυντής Σπουδών της EHESS

Την τελετή θα ακολουθήσει δεξίωση

ΣΥΝΑΥΛΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΡΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ
Χοραρχία Ιωαννίδης Χρυσοβαλάντης

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ

Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας
Οδός Κασσάνδρου 6

Δευτέρα 4 Ιουλίου

- 9.00 - 10.30 **Εισαγωγή: Ovidiu OLAR**
Η θρησκεία ως παράγοντας διοίκησης.
- 10.30 - 10.45 Συζήτηση
- 10.45 - 11.00 Διάλειμμα
- 11.00 - 12.30 **Ιστορία: Paul MAGDALINO**
Ήταν το Βυζάντιο θεοκρατικό κράτος;
- 12.30 - 12.45 Συζήτηση
- 16.00 - 17.30 **Κοινωνία: Béatrice CASEAU**
Βυζαντινοί και θρησκεία.
- 17.30 - 17.45 Συζήτηση
- 17.45 - 18.00 Διάλειμμα
- 18.00 - 19.30 **Νομισματική και σφραγιδολογία:
Jean-Claude CHEYNET**
*Η θρησκεία στην πρακτική των σφραγίδων
και των νομισμάτων.*
- 19.30 - 20.00 Συζήτηση

Τρίτη 5 Ιουλίου

- 9.00 - 10.30 **Εισαγωγή: Ovidiu OLAR**
Η θρησκεία ως στοιχείο κοινωνικής συνοχής
- 10.30 - 10.45 Συζήτηση
- 10.45 - 11.00 Διάλειμμα
- 11.00 - 12.30 **Ιστορία: Paul MAGDALINO**
*Μοναχισμός και αυτοκρατορική εξουσία
στους 9^ο και 10^ο αιώνες.*
- 12.30 - 12.45 Συζήτηση
- 16.00 - 17.30 **Κοινωνία: Béatrice CASEAU**
Βυζαντινοί και θρησκεία.
- 17.30 - 17.45 Συζήτηση
- 17.45 - 18.00 Διάλειμμα
- 18.00 - 19.30 **Νομισματική και σφραγιδολογία:
Jean-Claude CHEYNET**
*Η θρησκεία στην πρακτική των σφραγίδων
και των νομισμάτων.*
- 19.30 - 20.00 Συζήτηση

Τετάρτη 6 Ιουλίου

- 9.00 - 10.30 **Ιστορία και κοινωνία: Michel KAPLAN**
Αγιότητα και εξουσία.
- 10.30 - 10.45 Συζήτηση
- 10.45 - 11.00 Διάλειμμα
- 11.00 - 12.30 **Πόλεμος και θρησκεία: Antony KALDELLIS**
Θρησκευτικοί πόλεμοι, ανθρωποκτόνοι πόλεμοι.
- 12.30 - 12.45 Συζήτηση
- 16.00 - 17.30 **Ιστορία της Τέχνης: Αθανάσιος ΣΕΜΟΓΛΟΥ**
Η αντανάκλαση της θρησκείας στις εικόνες.
- 17.30 - 17.45 Συζήτηση
- 17.45 - 18.00 Διάλειμμα
- 18.00 - 19.30 **Αρχαιολογία: Marina FALLA CASTELFRANCHI**
Οι τόποι της λατρείας.
- 19.30 - 20.00 Συζήτηση

Πέμπτη 7 Ιουλίου

- 9.00 - 10.30 **Ιστορία και κοινωνία: Michel KAPLAN**
Αγιότητα και εξουσία.
- 10.30 - 10.45 Συζήτηση
- 10.45 - 11.00 Διάλειμμα
- 11.00 - 12.30 **Πόλεμος και θρησκεία: Antony KALDELLIS**
Θρησκευτικοί πόλεμοι, ανθρωποκτόνοι πόλεμοι.
- 2.30 - 12.45 Συζήτηση
- 16.00 - 17.30 **Ιστορία της Τέχνης: Αθανάσιος ΣΕΜΟΓΛΟΥ**
Η αντανάκλαση της θρησκείας στις εικόνες.
- 17.30 - 17.45 Συζήτηση
- 17.45 - 18.00 Διάλειμμα
- 18.00 - 19.30 **Αρχαιολογία: Marina FALLA CASTELFRANCHI**
Οι τόποι της λατρείας.
- 19.30 - 20.00 Συζήτηση

Παρασκευή 8 Ιουλίου

- 9.00 - 10.30 **Παλαιογραφία: Inmaculada PEREZ MARTIN**
Γραφή και θρησκεία.
- 10.30 - 10.45 Συζήτηση
- 10.45 - 11.00 Διάλειμμα
- 11.00 - 12.30 **Πολιτική και θεολογία: Marie-Hélène CONGOURDEAU**
Ζητήματα έθους: δίκαιο ασυλίας, θανατική ποινή.
- 12.30 - 12.45 Συζήτηση
- 16.00 - 17.30 **Λογοτεχνία και οικονομία: Πολύμνια ΚΑΤΣΩΝΗ**
Η αντανάκλαση της οικονομίας στα θρησκευτικά κείμενα.
- 17.30 - 17.45 Συζήτηση
- 17.45 - 18.00 Διάλειμμα
- 18.00 - 19.30 **Λογοτεχνία και θρησκεία: Paolo ODORICO**
Ο χρόνος του ανθρώπου, ο χρόνος του Θεού.
- 19.30 - 20.00 Συζήτηση

Σάββατο 9 Ιουλίου

- 9.00 - 10.30 **Παλαιογραφία: Inmaculada PEREZ MARTIN**
Γραφή και θρησκεία.
- 10.30 - 10.45 Συζήτηση
- 10.45 - 11.00 Διάλειμμα
- 11.00 - 12.30 **Πολιτική και θεολογία: Marie-Hélène CONGOURDEAU**
Προς μία συναινετική διάσταση; Εκκλησία και Αυτοκρατορία στην εποχή των Παλαιολόγων.
- 12.30 - 12.45 Συζήτηση
- 16.00 - 17.30 **Λογοτεχνία και οικονομία: Πολύμνια ΚΑΤΣΩΝΗ**
Η αντανάκλαση της οικονομίας στα θρησκευτικά κείμενα.
- 17.30 - 17.45 Συζήτηση
- 17.45 - 18.00 Διάλειμμα
- 18.00 - 19.30 **Λογοτεχνία και θρησκεία: Paolo ODORICO**
Ο χρόνος του ανθρώπου, ο χρόνος του Θεού.
- 19.30 - 20.00 Συζήτηση

PROGRAMME

Dimanche 3 juillet 2016 – 20.30 h.
Musée Archéologique de Kavala
17, rue Erythrou Stavrou
Inauguration de l' Ecole d' Eté

Prises de parole

Mme **Dimitra Tsanaka**, Maire de Kavala
M. **Christophe le Rigoleur**, Consul Général de France
M. **Markos Bolaris**, Ministre suppl. du Développement agricole
Mme **Béatrice Caseau**, Directrice du Labex Resmed
M. **Paolo Odorico**, Directeur d'études à l' EHESS

L'inauguration sera suivie d'une réception

CONCERT

BYZANTINOS ΧΟΡΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ
Directeur du chœur Ioannidis Chrysobalantis

SEMINAIRES

Bibliothèque Municipale de Kavala
6, rue Kassandrou

Lundi 4 juillet

9.00 - 10.30 - **Introduction - OVIDIU OLAR**
La religion, facteur de gouvernance.
Discussion
10.30 - 10.45 Discussion
10.45 - 11.00 Pause
11.00 - 12.30 - **Histoire - PAUL MAGDALINO**
Byzance, était-il une théocratie?
Discussion
12.30 - 12.45 Discussion
16.00 - 17.30 - **Société - BEATRICE CASEAU**
L' homme byzantin et la religion
Discussion
17.30 - 17.45 Discussion
17.45 - 18.00 Pause
18.00 - 19.30 - **Numismatique et sigillographie -**
JEAN-CLAUDE CHEYNET
La religion dans la pratique des sceaux
et des monnaies
Discussion
19.30 - 20.00 Discussion

Mardi 5 juillet

9.00 - 10.30 - **Introduction - OVIDIU OLAR**
La religion comme élément de cohésion social.
Discussion
10.30 - 10.45 Discussion
10.45 - 11.00 Pause
11.00 - 12.30 - **Histoire - PAUL MAGDALINO**
Monachisme et pouvoir impérial aux 9e-10e siècles.
Discussion
12.30 - 12.45 Discussion
16.00 - 17.30 - **Société - BEATRICE CASEAU**
L' homme byzantin et la religion
Discussion
17.30 - 17.45 Discussion
17.45 - 18.00 Pause
18.00 - 19.30 - **Numismatique et sigillographie -**
JEAN-CLAUDE CHEYNET
La religion dans la pratique des sceaux
et des monnaies
Discussion
19.30 - 20.00 Discussion

Mercredi 6 juillet

- 9.00 - 10.30   **- Histoire et société - Michel KAPLAN**
Sainteté et pouvoir.
- 10.30 - 10.45   Discussion
- 10.45 - 11.00   Pause
- 11.00 - 12.30   **- Guerre et religion - ANTONY KALDELLIS**
Les guerres saintes, les guerres homicides
- 12.30 - 12.45   Discussion
- 16.00 - 17.30   **- Histoire de l' art - ATHANASIOS SEMOGLU**
La religion dans le reflet des images
- 17.30 - 17.45   Discussion
- 17.45 - 18.00   Pause
- 18.00 - 19.30   **- Archéologie -**
MARINA FALLA CASTELFRANCHI
Les lieux de culte
- 19.30 - 20.00   Discussion

Jeudi 7 juillet

- 9.00 - 10.30   **- Histoire et société - Michel KAPLAN**
Sainteté et pouvoir
- 10.30 - 10.45   Discussion
- 10.45 - 11.00   Pause
- 11.00 - 12.30   **- Guerre et religion - ANTONY KALDELLIS**
Les guerres saintes, les guerres homicides
- 12.30 - 12.45   Discussion
- 16.00 - 17.30   **- Histoire de l' art - ATHANASIOS SEMOGLU**
La religion dans le reflet des images
- 17.30 - 17.45   Discussion
- 17.45 - 18.00   Pause
- 18.00 - 19.30   **- Archéologie -**
MARINA FALLA CASTELFRANCHI
Les lieux de culte
- 19.30 - 20.00   Discussion

Vendredi 8 juillet

- 9.00 - 10.30   **- Manuscrits - INMACULADA PEREZ MARTIN**
Ecriture et religion
- 10.30 - 10.45   Discussion
- 10.45 - 11.00   Pause
- 11.00 - 12.30   **- Politique et théologie -**
MARIE-HELENE CONGOURDEAU
Questions d' éthique: droit d' asile, peine de mort
- 12.30 - 12.45   Discussion
- 16.00 - 17.30   **- Littérature et économie -**
POLYMNIA KATSONI
L' économie dans le reflet de la religion.
- 17.30 - 17.45   Discussion
- 17.45 - 18.00   Pause
- 18.00 - 19.30   **- Littérature et religion - PAOLO ODORICO**
Le temps de l'homme, le temps de Dieu
- 19.30 - 20.00   Discussion

Samedi 9 juillet

- 9.00 - 10.30   **- Manuscrits -**
INMACULADA PEREZ MARTIN
Ecriture et religion
- 10.30 - 10.45   Discussion
- 10.45 - 11.00   Pause
- 11.00 - 12.30   **- Politique et théologie -**
MARIE-HELENE CONGOURDEAU
Vers une séparation à l'amiable?
Eglise et Empire sous les Paléologues
- 12.30 - 12.45   Discussion
- 16.00 - 17.30   **- Littérature et économie - POLYMNIA KATSONI**
L' économie dans le reflet de la religion
- 17.30 - 17.45   Discussion
- 17.45 - 18.00   Pause
- 18.00 - 19.30   **- Littérature et religion - PAOLO ODORICO**
Le temps de l' homme, le temps de Dieu
- 19.30 - 20.00   Discussion

ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

- Béatrice CASEAU** - Πανεπιστήμιο Παρίσι - Σορβώνη
Jean-Claude CHEYNET - Πανεπιστήμιο Παρίσι - Σορβώνη
Marie-Hélène CONGOURDEAU - Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών -
Παρίσι
Marina FALLA CASTELFRANCHI - Πανεπιστήμιο
Λέτσε (N. Ιταλία)
Antony KALDELLIS - Πανεπιστήμιο Οχάϊο (Η.Π.Α.)
Michel KAPLAN - 1ο Πανεπιστήμιο Παρισιού - Σορβώνη
Πολύμνια ΚΑΤΣΩΝΗ - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης
Paul MAGDALINO - Πανεπιστήμια St. Andrews και Κοζ
Paolo ODORICO - Σχολή Ανώτατων Σπουδών στις
Κοινωνικές Επιστήμες - Παρίσι
Ovidiu OLAR - Πανεπιστήμιο Μπόχουμ
Ακαδημία της Ρουμανίας
Inmaculada PEREZ MARTIN - CSIC Μαδρίτης
Αθανάσιος ΣΕΜΟΓΛΟΥ - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης

ENSEIGNANTS

- BEATRICE CASEAU** - Université Paris - Sorbonne
JEAN-CLAUDE CHEYNET - Université Paris - Sorbonne
MARIE-HELENE CONGOURDEAU - CNRS - Paris
MARINA FALLA CASTELFRANCHI - Université de Lecce
ANTONY KALDELLIS - Ohio State University
MICHEL KAPLAN - Université Paris I - Sorbonne
POLYMNIA KATSONI - Université de Thessalonique
PAUL MAGDALINO - anc. Universités St. Andrews et Κοζ
PAOLO ODORICO - Ecole des Hautes Etudes en Sciences
Sociales - Paris
OVIDIU OLAR - Université de Bochum - Académie
Roumaine
INMACULADA PEREZ MARTIN - CSIC Madrid
ATHANASIOS SEMOGLU - Université de Thessalonique

